

“Iqlim o’zgarishining umumiy iqtisodiyotga ta’siri”

Xalqaro Nordik Universiteti

Magistranti

Gulshah Sultani

gulshahsultani7294@gmail.com

Annotatsiya

Iqlim o’zgarishi qishloq xo’jaligi, infratuzilma, energetika va sog’liqni saqlash kabi turli sohalarga ta’sir ko’rsatadigan umumiy iqtisodiyotga sezilarli va keng ko’lamli ta’sir ko’rsatadi. Ushbu ta’sirlar iqtisodiy tanazzulga, xarajatlarning oshishiga va samaradorlikning pasayishiga olib kelishi mumkin, natijada umumiy iqtisodiy o’sish va barqarorlikka ta’sir qiladi.

Iqlim o’zgarishining turli sohalarga jami ta’siri pirovardida umumiy iqtisodiy o’sishga ta’sir qiladi. Qishloq xo’jaligidagi uzilishlar, infratuzilmaga etkazilgan zarar, energiya bozorlaridagi o’zgarishlar va sog’liqni saqlash xarajatlarining barchasi iqtisodiy noaniqlik va potentsial pasayishlarga yordam beradi. Bundan tashqari, iqlim o’zgarishining tabiiy resurslar mavjudligi va atrof-muhit degradatsiyasiga uzoq muddatli ta’siri iqtisodiy rivojlanish uchun uzoq muddatli ta’sir ko’rsatishi mumkin.

Kalit so’zlar: qishloq xo’jaligi, energetika, sug’urta, biologik xilma-xillikning yo’qolishi, sog’liqni saqlash, iqtisodiy pasayish.

Annotation

Climate change has significant and far-reaching impacts on the overall economy, affecting various sectors such as agriculture, infrastructure, energy and health. These impacts can lead to economic downturns, increased costs and reduced productivity, ultimately affecting overall economic growth and stability.

The cumulative impact of climate change on various sectors will ultimately affect overall economic growth. Agricultural disruptions, infrastructure damage, changes in energy markets and health care costs all contribute to economic uncertainty and potential downturns. In addition, the long-term effects of climate

change on natural resource availability and environmental degradation may have long-term implications for economic development.

Key words: agriculture, energy, insurance, biodiversity loss, health care, economic decline.

Kirish

Iqlim o'zgarishi iqtisodiyotning turli tarmoqlari uchun keng ko'lamli oqibatlariga olib keladigan dolzarb global muammodir. Global harorat ko'tarilib, ekstremal ob-havo hodisalari tez-tez va jiddiy bo'lib, tabiiy resurslar tobora kamayib borar ekan, iqtisodiy barqarorlikni saqlash uchun korxonalar va hukumatlar ushbu o'zgarishlarga moslashishi kerak. Ushbu maqolada iqlim o'zgarishining umumiy iqtisodiyotga ta'sir qilishining turli usullarini o'rganadi va harakatsizlikning mumkin bo'lgan oqibatlarini muhokama qiladi.

Adabiyotlar tahlili.

Iqlim o'zgarishi so'nggi yillarda tobora dolzarb muammoga aylandi, uning oqibatlari global iqtisodiyotning turli tarmoqlarida sezilmoqda. Natijada, olimlar iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga ta'sirini tushunish uchun keng qamrovli tadqiqotlar o'tkazdilar.

Iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga eng muhim ta'siridan biri uning qishloq xo'jaligiga ta'siridir. Global harorat ko'tarilgach, ekstremal ob-havo hodisalari tez-tez uchraydi, bu esa yog'ingarchilik va haroratning oldindan aytib bo'lmaydigan naqshlariga olib keladi. Bu ekinlar hosildorligiga bevosita ta'sir qiladi, bu esa o'z navbatida oziq-ovqat narxlari va mavjudligiga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, bo'ronlar, toshqinlar va qurg'oqchilik kabi tabiiy ofatlarning ko'payishi qishloq xo'jaligi infratuzilmasiga jiddiy zarar etkazishi mumkin va bu muammoni yanada kuchaytiradi.

Iqlim o'zgarishi iqtisodiyotga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan yana bir soha energetika sektoridir. Quyosh va shamol kabi qayta tiklanadigan energiya manbalariga talab ortib borayotganligi sababli, an'anaviy fotoalbom yoqilg'ilarning narxi oshib bormoqda. Energiya iste'moli naqshlarining bunday o'zgarishi energetika sanoati uchun, shuningdek, kengroq iqtisodiyot uchun muhim

ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, toza energiya manbalariga o'tish yangi ish o'rinlarini yaratishi va tadqiqot va ishlanmalar, ishlab chiqarish va o'rnatish kabi sohalarda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin.

Iqlim o'zgarishining umumiy iqtisodiyotga ta'siri turizm sohasida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda. Global harorat ko'tarilishi va ekstremal ob-havo hodisalari tez-tez bo'lishi bilan mashhur sayyohlik joylari tashrif buyuruvchilar uchun kamroq jozibador bo'lishi mumkin. Bu sayyohlik daromadining pasayishiga olib kelishi mumkin, bu esa mehmondo'stlik, chakana savdo va transport kabi boshqa sohalarga ta'sir qilishi mumkin.¹

Olimlar iqlim o'zgarishining sug'urta sohasiga ta'sirini ham o'rganishdi.² Tabiiy ofatlarning chastotasi va jiddiyligi oshgani sayin, sug'urta kompaniyalari yuqori to'lovlar va mukofotlarga duch kelishi kutilmoqda. Bu sanoatda moliyaviy beqarorlikka olib kelishi va oxir-oqibat kengroq iqtisodiyotga ta'sir qilishi mumkin.

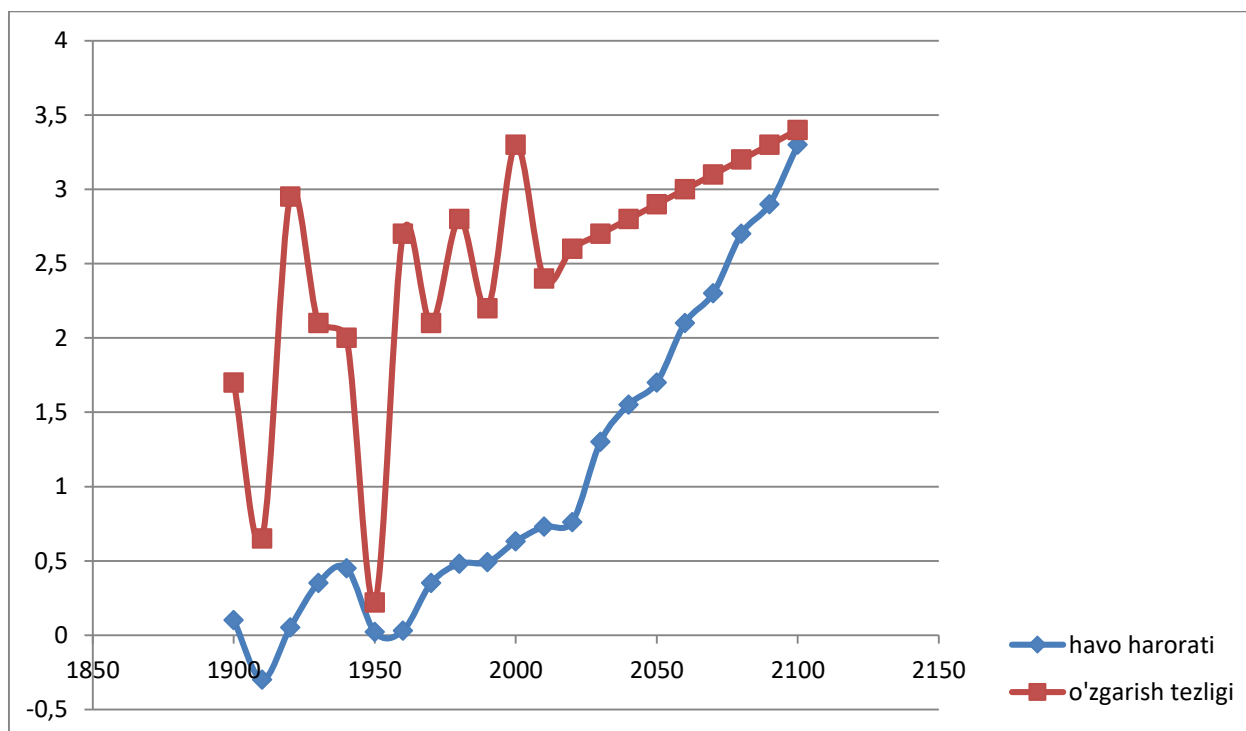
Nihoyat, iqlim o'zgarishi mehnat bozoriga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Sanoat o'zgaruvchan iqlimga moslashgani sababli, ishchilarni qayta tayyorlash yoki yangi tarmoqlarga qayta joylashtirish kerak bo'lishi mumkin. Bu ba'zi hududlarda ish o'rinlarining yo'qolishiga, boshqalarida esa ish o'rinlarining yaratilishiga olib kelishi mumkin, bu esa daromadlarni taqsimlash va ijtimoiy farovonlikka ta'sir qilishi mumkin.

¹“The Economic Impacts of Climate Change: An Assessment of Vulnerability to Sea-Level Rise” by J.R. Kopp, et al., published in the journal *Nature Climate Change* (doi: 10.1038/nclimate2272).

² *Climate Change Impacts on the US Economy: A Report to the Nation*” by R.K. Pritchard, et al., published in the journal *Climatic Change* (doi: 10.1007/s10584-014-1181-6).

Tahlil va natijalar.

20-21-ASRLARDA IQLIM O'ZGARISHINI IQTISODIYOTGA TA'SIRI³

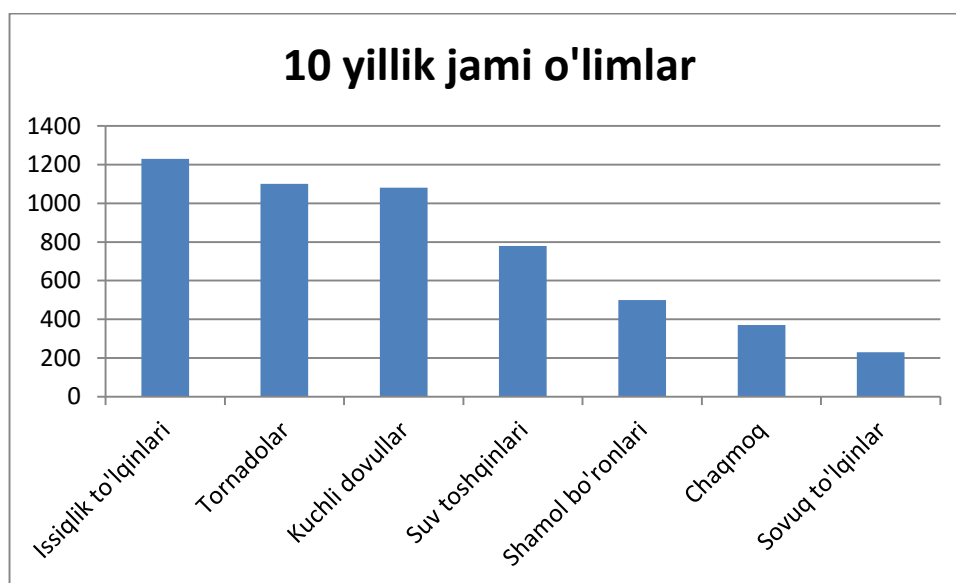

20 va 21-asrlarda (besh yillik o'rtacha) global o'rtacha havo harorati (chap o'q) va o'zgarish tezligi (o'ng o'q) darajasi

Rasmda mamlakatlar va tarmoqlar bo'yicha jamlangan iqlim o'zgarishining iqtisodiy ta'siri ko'rsatilgan. Xususan, natijalar iqtisodiy faoliyatdagi o'zgarishlar emas, balki farovonlikka ta'sir qiladi. 20-asrda ta'sir kichik, ammo ijobiy. Iqlim o'zgarishi farovonlikni 20-asrning birinchi yarmida daromadning 0,5% o'sishi ekvivalentiga oshirdi. 1950 yildan keyin ta'sirlar yanada ijobiy bo'lib, 2000 yilga kelib YaIMning 1,4 foizini tashkil etdi. Biroq, ta'sirlar shundan so'ng taxminan barqarorlashadi va 2025 yilda YaIMning 1,5 foizida maksimal darajaga yetadi va keyin keskin pasayib, 2100 yilda YaIMning 1,2 foizini tashkil qiladi.

³ "Climate Change and the Global Economy: Impacts, Adaptation, and Mitigation" by A.F. Hammond, et al., published in the journal Nature Climate Change (doi: 10.1038/nclimate1919).

AQShda 2004-2021 yillardagi ekstremal hodisalardan hisoblangan o'limlar va milliard dollar yo'qotishlar

Ushbu diogrammada Amerika qo'shma shtatlarining 2012-2021 yillarda iqlim o'zgarishi va ekstremal hodisalar natijasida yuzaga kelgan o'limlar soni va iqtisodiyotga keltirilgan zararlari tasvirlangan. Unga ko'ra, ohirgi 10 yillik ma'lumotlariga ko'ra, eng yo'qori o'limlar asosan haddan tashqari issiq havо to'lqinlari (1,230 million kishi), kuchli dovullar(1,080 million kishi) va tarnadolar(1,110 million kishini), eng past natijani esa sovuq to'lqinlar(230 ming kishi) hamda chaqmoq ofatlari(370 ming kishi) tashkil qilishini ko'rishimiz mumkin.

Ushbu ta'biy hodisalar tomonidan keltirilgan zararni qoplash maqsadida, AQSH hukumati tomonidan muayyan qiymatda pul mablag'lari ajratilgan. Xususan, kuchli dovullar keltirilgan zararlarini qoplash uchun 392 milliard dollar, anomal issiq havо to'lqinlari uchun 78 milliard dollar, sodir bo'lgan tornado va kuchli dovullar uchun 46 milliard dollar hamda suv toshqini hisobiga vujudga kelgan zararlarini qoplash uchun, mamlakat budjetidan 30 milliard dollar ajratilganligini ko'rishimiz mumkin.

IPCC (Iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo panel) asosida berib o'tilgan ushbu maqolada, iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligi, energetika, infratuzilma va sog'liqni saqlash kabi turli sohalarga ta'sir ko'rsatadigan muhim iqtisodiy ta'sirga ega ekanligi xulosa qilishimiz mumkin. Iqlim o'zgarishining iqtisodiy ta'siri ko'p

qirrali bo'lib, to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita xarajatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu xarajatlar ekstremal ob-havo hodisalari, dengiz sathining ko'tarilishi, qishloq xo'jaligi mahsuldorligining o'zgarishi va kasallik shakllarining o'zgarishi kabi omillardan kelib chiqadi. Iqlim o'zgarishining iqtisodini tushunish yumshatish va moslashish choralari xarajatlarini, shuningdek, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishning potentsial iqtisodiy foydalarini tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Iqlim o'zgarishining umumiy iqtisodiy tendensiyalarga ta'sirini qo'yidagi sabablarga ko'ra aniqlashimiz mumkin. Bular:

Iqlim o'zgarishining iqtisodiy xarajatlari

Iqlim o'zgarishining iqtisodiy xarajatlari katta va xilma-xildir. Eng muhim jihatlardan biri bu infratuzilmaga ta'siri. Dengiz sathining ko'tarilishi va ekstremal ob-havo hodisalari tez-tezligi yo'llar, ko'priklar va binolar kabi infratuzilmaning shikastlanishiga olib kelishi mumkin, bu esa katta ta'mirlash va almashtirish xarajatlariga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, yog'ingarchilik shakllarining o'zgarishi suv resurslarining mavjudligiga ta'sir qilishini, bu esa suvni boshqarish tizimlari va qishloq xo'jaligini sug'orish uchun qiyinchiliklarga olib keladi.

Moslashuv xarajatlari

Iqlim o'zgarishi ta'siriga moslashish iqtisodiy ta'sirga ham ega ekanligini ko'rishimiz mumkin. Moslashish chora-tadbirlari qirg'oq himoyasini kuchaytirish, qurg'oqchilikka chidamli ekinlarni etishtirish, suvni boshqarish tizimini takomillashtirish va ekstremal ob-havo hodisalari haqida erta ogohlantirish tizimlarini joriy etishni o'z ichiga oladi. Ushbu moslashish strategiyalari rejalashtirish, amalga oshirish va texnik xizmat ko'rsatish uchun moliyaviy resurslarni talab qiladi. Biroq, moslashishga sarmoya kiritish zararni minimallashtirish va chidamlilikni oshirish orqali iqlim o'zgarishining umumiy xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi.

Xalqaro tendensiyalar

Xalqaro nuqtai nazardan, iqlim o'zgarishi iqtisodiyoti global hamkorlik va tenglikni hisobga olishni o'z ichiga oladi. Rivojlanayotgan mamlakatlar global issiqxona gazlari chiqindilariga kamroq hissa qo'shishlariga qaramay, ko'pincha

iqlim o'zgarishi ta'siridan nomutanosib iqtisodiy yuklarga duch kelishadi. Shu sababli, zaif mintaqalarda moslashuv loyihalariga moliyaviy yordam ko'rsatish kabi xalqaro tashabbuslar iqlim o'zgarishi bilan bog'liq iqtisodiy nomutanosibliklarni bartaraf etish uchun juda muhimdir.

Xulosa va takliflar

Qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tish. Qazib olinadigan yoqilg'idan qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tish iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga ta'sirini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Quyosh, shamol va gidroenergetika kabi qayta tiklanadigan energiya manbalari iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatishga yordam beradigan toza va barqaror energiya bilan ta'minlash potentsialiga ega.

Bunga erishish uchun hukumatlar va sanoatlar qayta tiklanadigan energiya texnologiyalarini qo'llashni rag'batlantirish uchun siyosat va rag'batlarni amalga oshirishi mumkin. Masalan, ular qayta tiklanadigan energiya tizimlariga sarmoya kiritayotgan korxonalar va jismoniy shaxslarga soliq imtiyozlari, subsidiyalar va grantlar taklif qilishlari mumkin. Bundan tashqari, ular qayta tiklanadigan energiya manbalarini qabul qilish bo'yicha maqsadlarni belgilashlari va ushbu maqsadlar bajarilishini ta'minlash uchun normativ-huquqiy bazani yaratishlari mumkin.

Energiya samaradorligi chora-tadbirlari. Energiya samaradorligini oshirish choralari ham iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga ta'sirini kamaytirishga yordam beradi. Energiya sarfini kamaytirish orqali korxonalar va jismoniy shaxslar issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishi va energiya xarajatlarini tejashlari mumkin.

Hukumatlar va sanoat korxonalari energiya tejamkor texnologiyalarni qabul qilishni rag'batlantirish uchun qurilish qoidalari va jihozlar standartlari kabi energiya samaradorligi dasturlarini amalga oshirishi mumkin. Ular, shuningdek, energiya tejaydigan mahsulotlar va xizmatlarni sotib olishni rag'batlantirish uchun chegirmalar va soliq imtiyozlari kabi moliyaviy imtiyozlarni taqdim etishlari mumkin.

Uglerod narxini belgilash mexanizmlari: Chek va savdo tizimlari va uglerod soliqlari kabi uglerod narxini belgilash mexanizmlari ham iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga ta'sirini kamaytirishga yordam beradi. Uglerod chiqindilariga narx belgilash orqali korxonalar va jismoniy shaxslar o'z chiqindilarini kamaytirishga va toza texnologiyalarga sarmoya kiritishga rag'batlantiriladi.

Hukumatlar milliy yoki mintaqaviy darajada uglerod narxini belgilash mexanizmlarini amalga oshirishi va global uglerod bozorini yo'lga qo'yish uchun boshqa mamlakatlar bilan hamkorlik qilishi mumkin. Ular, shuningdek, samarali va samarali bo'lgan uglerod narxlari tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish uchun korxonalar bilan hamkorlik qilishlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, iqlim o'zgarishi umumiy iqtisodiyotga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Barqaror rivojlanish va kam uglerodli iqtisodiyotga o'tish bo'yicha faol choralar ko'rish orqali mamlakatlar iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlarini yumshata oladi va yashil iqtisodiyot taqdim etayotgan imkoniyatlardan foydalanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar tahlili.

1. "The Economic Impacts of Climate Change: An Assessment of Vulnerability to Sea-Level Rise" by J.R. Kopp, et al., published in the journal Nature Climate Change (doi: 10.1038/nclimate2272).

2. Climate Change Impacts on the US Economy: A Report to the Nation" by R.K. Pritchard, et al., published in the journal Climatic Change (doi: 10.1007/s10584-014-1181-6).

3. "Climate Change and the Global Economy: Impacts, Adaptation, and Mitigation" by A.F. Hammond, et al., published in the journal Nature Climate Change (doi: 10.1038/nclimate1919).

